

در نظر خواهی یا چندتن از محققان حوزه علمیه مشهد :

نقش حوزه در گسترش فرهنگ نهج البلاغه

◀ صادق علمی

اصل تدوین و تألیف این کتاب شریف توسط یکی از فرزندان حوزه یعنی سید رضی بوده است. سید رضی با آن که از نظر علمی به معنای رایج حوزوی اش بسیار کمتر از برادر ارجمندش سید مرتضی بوده ولی بدلیل آن که خود را با سخنان و نوشته های امیر المؤمنین (ع) آگه کرده و در تاریخ بشریت و به ویژه دنیای اسلام، جاودانه شده است و شاید در باره او بتوان گفت که حیات علوی یافته است. لذا علی (ع) هست نهج البلاغه هم هست و تا نهج البلاغه هست سید رضی هم هست.

نقش حوزه های شیعی و سنی در حفظ و بقای نهج البلاغه نیز جای تردید ندارد. بیوسته در طول تاریخ دانشمندان و رجال حوزه در پس شرح و تبیین مطالب این کتاب ارزشمند بوده اند شروح مختصر و مطول این کتاب در میان دو حوزه سنی و شیعه کم نیست. البته من معتقدم که با همه آنچه که صورت گرفته هنوز کمی از حق بسیار این کتاب هم داده نشده است چنانچه نظر همه درباره قرآن نیز همین است. سخن من این نیست که آنچه شده بسیار است، نه! من می گویم آنچه شده عمدتاً از سوی حوزه ها بوده است. نهج البلاغه به خاطر داشتن روح عدالت خواهی و ظلم ستیزی، بیوسته یکی از عوامل محرک مردم مسلمان به ویژه جوامع شیعی توسط عالمان بوده است. فواد جرداق برادر آقای جورج جرداق است. این شاعر و ادیب

بزرگ مسیحی می‌گوید: چگونه ممکن است در جامعه‌ای هم تهج البلاغه باشد و هم ظلم، در کدام خطبه تهج البلاغه، فریاد ظلم و تبعیض و حق‌کشی نیست؟ کدام نامه این کتاب، محکومیت ذلت و فقر و انحصارطلبی را دربر ندارد؟ کدام صفحه این کتاب از دعوت به حق و عدالت و اصلاح و تقوی و ارزشهای اسلامی تهی و خالی است؛ بی‌جهت نیست که عنوان اخ‌القرآن به این کتاب داده شده است. به یادمان هست که چگونه جوانان پر شور و انقلابی ما برگرد وجود شمع علی(ع) و تهج البلاغه او پروانه‌وار می‌گردیدند و هر جلسه درس تهج البلاغه پایگاهی علیه رژیم شاه بود. امروز هم تهج البلاغه همان حالت دارد. اگر

چه در تحقق اهداف علی و تهج البلاغه کوتاهی و گاهی جنایت ورزیده‌ایم اما مردم دین باور ما هنوز هم راه چاره را در فرهنگ دین و اندیشه علی و تهج البلاغه می‌جویند و حق نیز همین است. اگر قرار باشد ما به عزت برسیم و سربلند باشیم در جامعه ما پدیده سیاه فقر و محرومیت و... نباشد، یک‌راه‌یستر نداریم و آن بازگشت به دین و تعالیم دینی است. این مطلبی است که حداقل در حوزه‌های ماقابل قبول و تأکید است. در باب اهمیت این کتاب، سخن بسیار گفته شده است. اما بنده امتیاز و ارزش این کتاب شریف را عمدتاً در سه چیز می‌دانم:

۱ - تهج البلاغه تفسیر قرآن از زبان کسی است که به اعتراف همگان حتی مخالفانش بهترین و بزرگترین شاگرد مکتب پیامبر بوده است.

۲ - تهج البلاغه، کتاب حکومت دینی است چراکه مطالب آن نوعاً در دوره حکومت(ع) صادر شده است. حکومت علی(ع) به اعتراف همگان یک حکومت تمام عیار دینی بوده است و مطالب تهج البلاغه در دوره حاکمیت چنین فردی و در شرایط چنان حکومتی بیان و ایراد شده، علی(ع) نه در کنج خانه و کتابخانه بلکه در مسند حکومت و خلافت، سخن گفته است. سخن علی به عنوان امیرالمؤمنین، سخن یک پارسای گوشه‌گیر، نصیحت‌آموز و واعظ پنددهنده نیست بلکه فرمان حکومتی است. نامه ۵۳ خطاب به مالک اشتر نخعی را نگاه کنید در آغازش می‌فرماید: «هذا ما امر به...» این فرمان بنده خدایی است که امیر و فرمانده مؤمنان است.

۳ - تهج البلاغه از آن جهت که سخن علی(ع) است برای عامه مسلمانان که او را خلیفه پیامبر(ص) می‌دانند و به ویژه برای ما (شیعیان) که او را معصوم می‌دانیم حجت است. البته گاهی درباره مداراک و مسانید این کتاب تشکیک می‌شود که من در اینجا درصدد پاسخ به آن حرفها نیستم. دانشمندان ما امثال سید هبة‌الدین شهرستانی، شیخ هادی کاشف‌الغطاء، سید عبدالزهره حسینی و دیگران تحقیق شایسته را نموده‌اند و پاسخ لازم را داده‌اند.

نقش تبلیغی و ترویجی حوزه

در گسترش تهج البلاغه

شکی نیست که اسلام در سایه تبلیغ و فداکاری در راه آن به حیات خود ادامه داده است. اما امروز مسئله تبلیغ و ترویج دین و تعالیم آن در جامعه ما یک حساسیت خاصی پیدا کرده است و آن اینکه به دست یک رجل دینی در کشور ما انقلابی عظیم صورت گرفته است. مردی که از حوزه بوده و به نام دین قیام کرده و با انگیزه‌های دینی به دنبال تحقق اهداف دین بوده، نظامی بر اساس دین پی‌نهاد اگر در چنین انقلابی، اهداف دین تحقق پیدا نکند پس کی و کجا باید منتظر آن بود؟

و اگر پیدا نکند باور کنیم که یکی از دو مشکل پیش خواهد آمد: یا اندیشه دینی، رنگ و اعتبار خود از دست می‌دهد که

ترتیب، توجیه و سازماندهی گردند. پس از آن کار در سه مرحله به ترتیب اولویت و یا هماهنگ انجام پذیرد :

۱- تحقیق و پژوهش :

در این مرحله پژوهشی سخنان مولی امیرالمؤمنین (ع) باید به صورت علمی و منطقی نظم و ترتیب یابد. بحثهای حدیث‌شناسی، لغت‌شناسی، تاریخ و مناسبت‌های طرح این سخنان، و تطبیق آنها با مفاهیم قرآن و سیره و سنت معصومین دیگر (ع) انجام پذیرد. فهرستها و نمایه‌سازیهایی لازم تهیه گردد.

۲- شرح و توضیح :

ترجمه‌های گویا و رسا، شرح‌های علمی از جنبه‌های مختلف علمی، اخلاقی، سیاسی، تاریخی، ادبی و ... تهیه گردد. در زمینه‌های گوناگون شرح‌های موضوعی آماده گردد. گروه‌های مختلف جامعه از جهات فکری، علمی، فرهنگی و سنین مختلف، مورد توجه قرار گیرد.

۳- نشر و آموزش :

پس از تهیه دستمایه‌های لازم نیروهای کارآمد و زبده، به نشر، آموزش و تدوین به صورت دستورالعمل‌های قابل اجرا در ابعاد مختلف و سطوح گوناگون فکری، اقدام شود.

فاجعه بزرگی است و یا دولت‌دان و حاکمان بنام دین، اعتبار خود را از دست خواهند داد. اگر مردم ببینند که دین نتوانست در عمل مشکلات جامعه را حل کند چه احساسی پیدا خواهند کرد؟ اگر مردم مشاهده کنند که در جامعه آنها هنوز فقر و گرسنگی و محرومیت و تبعیض و سوءاستفاده و دهها مشکل از این قبیل هست، بپذیریم که سخن از نهج‌البلاغه و ترویج فرهنگ آن چه تناقضاتی را به همراه خواهد داشت. در سیره امام علی (ع) با آن همه مشکلات و گرفتاریها و درگیریهایی که دشمنان دنیاپرست برایشان تحمیل کرده بودند باز می‌بینیم که می‌فرمایند: امروز در کوفه هیچ کس نیست مگر آن که خانه و سرپناه دارد، آب گوارا می‌آشامد و نان گندم می‌خورد آیا در کوفه انقلابمان به این هم رسیده‌ایم؟

بنابراین بهترین تبلیغ نهج‌البلاغه به خصوص در بافت جامعه و نظام سیاسی و حکومتی ما همان تحقق بخشیدن به اهداف امیرالمؤمنین است: ساده‌زیستی و پارسایی و زهد و حق‌گویی و حق‌طلبی و مردمی‌بودن عالمان دین بخصوص مسؤلان، اهمیت بسیاری دارد اگرچه تبلیغ به شیوه‌های دیگر نیز نقش و جایگاه خود را خواهد داشت.

از خدا جوییم توفیق ادب
بی ادب محروم ماند از لطف رب

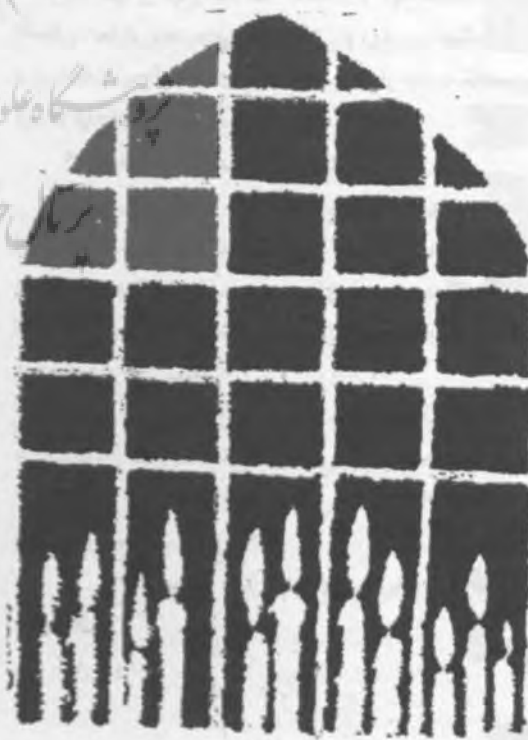
◀ حسین شرفی

نخست باید طرح جامع و کاملی برای این هدف که گسترش فرهنگ نهج‌البلاغه است تهیه شود و سپس برای اجرای بخش‌های گوناگون آن نیروهای لازم و کارآمد شناسایی،

◀ سیدعباس میری

حوزه چندین برنامه نظام‌مند باید در مورد نهج‌البلاغه انجام دهد تا جایگاه آن در میان سایر متون اسلامی، در عصر حاضر و در عرصه‌های مختلف حکومت، کشورداری، مردم‌داری، مشارکت مردمی، در تصمیم‌گیریهای کلان و ... نظام الهی خود را نشان دهد.

در این رابطه، فعالیتهای بسیار برای طرح نهج‌البلاغه از ابعاد مختلف به‌طور جامع در میان اهل دانش و فضل و حوزه‌های دینی لازم است صورت گیرد. در برنامه‌ریزیهای حوزوی، در تدریس و آموزش، در مراکز تحقیق و پژوهش باید سهمی و جایگاهی برای این کتاب باز شود. و این اثر فراتر از بنیادها و مؤسساتی که به نام نهج‌البلاغه است مورد توجه قرار گیرد. نخست باید کار آکادمی علمی-پژوهشی عمیق کارشناسانه در سطح بسیار عالی فوق‌تخصصی در حد یک دانشکده تخصصی نهج‌البلاغه برای آن در نظر گرفت و بدان از دید یک اثر تئوریک‌ساز برای نظام‌سازی در عرصه‌های مختلف نگریست. به عنوان کتابی که توان آن را دارد که یک نظامی را در برابر همه تئوریهای جوامع غیرالهی بیاورد، و می‌تواند عرض اندام کند. و مکتب‌ویژه علوی در ابعاد گوناگون به‌ویژه اداره اجتماع خود را نشان دهد. زیرا عناصر نهج‌البلاغه گفتارها، خطبه‌ها و نامه‌ها و ... همه اینها اصول و مبانی و زیرساخت ویژه‌ای برای الگوی اداره الهی جوامع هستند که وظیفه استخراج و ارائه آن برعهده

دینی.

حوزه می‌تواند در این زمینه چندین برنامه را در نظر داشته باشد و اجرا کند:

- ۱ - رسمی کردن آموزش آن در حوزه :
- به عنوان متنی که باید در امتحانات سالانه، قسمتی از آن امتحان داده شود.
- ۲ - تعیین اساتید ویژه تدریس نهج البلاغه ، به طور تخصصی :
- با امتیازات اساتید رسمی حوزه، و ارج نهادن به آنها .
- ۳ - تعیین مرکزی در مراکز حوزوی برای دریافت و نشر کارهای حوزه‌ای درباره نهج البلاغه، و هماهنگی با بنیاد نهج البلاغه .

- ۴ - آموزش همگانی نهج البلاغه .
- بیان روش مند مفاهیم نهج البلاغه، و تطبیق آن با مفاهیم قرآنی در نماز جماعتها، و مجالس دینی .
- ۵ - آموزش نهج البلاغه در سفرهای تبلیغی به جوانان و عموم مردم، در برنامه‌های جداگانه .
- ۶ - انتخاب شعارهای نهج البلاغه‌ای در راستای اهداف خود نهج البلاغه و ترویج آن در اجتماع و صحنه‌های فرهنگی .
- در زمینه‌های خدامحوری، عدالت اجتماعی، کار و تلاش، عبادت مسؤلیتهای اجتماعی و سیاسی و آموزش و تربیت .
- ۷ - نشریه‌ای ویژه نهج البلاغه، فصلنامه‌ای تخصصی که نهج البلاغه و احادیث اهل البیت را محور کار خود قرار دهد .
- ۸ - نشریه‌ای برای جوانان؛ معارف، مفاهیم و دستورالعملهای نهج البلاغه، ادبیات و نهج البلاغه (شعر، داستان، نمایش، هنرهای مثل نقاشی و تذهیب، خطاطی و ...) و مسابقات نهج البلاغه‌ای با اهدای جوایز از بودجه مخصوص «مركز نهج البلاغه» در حوزه علمیه .

۹ - انتخاب ترجمه‌های معیار

- هر سالی می‌تواند ترجمه‌ای به عنوان بهترین ترجمه انتخاب شود و یک ترجمه، در صورت احراز شرایط، چندین سال پشت سرهم برگزیده باشد. ترجمه‌های جدید و جداگانه تشویق شوند و ترجمه معیار تا زمان پدید آمدن ترجمه‌ای برتر، همچنان ترجمه معیار باقی بماند.
- این کار از سویی ارزش کار مترجمان نهج البلاغه در نظر می‌گیرد، و از سویی تشویقی است برای رقابت حسنه در این زمینه
- ۱۰ - تقاسیر جدید موضوعی از نهج البلاغه، از سوی آگاهان و دلسوزان .
 - ۱۱ - تشویق و نشر کتابهای برگزیده و خوب درباره نهج البلاغه
 - ۱۲ - و ...

حوزه‌ها است، که متأسفانه در این وادی که اصل کار است، هنوز نتوانسته‌ایم نظامی به‌طور شفاف و روشن از متن دین یا لافل نهج البلاغه ارائه دهیم. به امید آن روزی که بتوانیم این بهره‌را از نهج البلاغه ببریم.

◀ سید حیدر علوی نژاد

نهج البلاغه کتاب انسانیت است زیرا اشعه‌ای از قرآن است و قرآن، کتاب تمام انسانهاست. بنابراین در استفاده و بهره‌مندی از آن هیچ شخصی یا قشری نه ممتاز است و نه محروم، همه می‌توانند، و باید از آن بهره‌برداری کنند، تا جهانی بی‌ستم، و دولتی متعهد خدمت‌گذار و مسؤول، و مردمانی آزاده در سایه معارف نهج البلاغه، که خود شعاعی از معارف قرآن است، به وجود بیاید.

اما حوزه در این میان مسؤلیت بیشتری دارد، برای این که هدف حوزه آموزش و پرورش دینی است، و نهج البلاغه بی‌تردید سرمایه بزرگی برای مسلمانان و آزادگان جهان است. بجز مسؤلیت؛ توانایی فهم و تفسیر نهج البلاغه و ترویج معارف آن نیز در حوزه، بیشتر است. یکی برای اعتماد مردم به فهم حوزه‌از متون دینی، و دیگر تخصصی بودن حوزه در زمینه فهم متون

